

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Николай Кирилов Михайлов**, член на научно жури за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление Философия 2.3 (Философия с преподаване на английски език) за дисертационния труд на Дан Коржеску на тема: **„Геноцидът, модерността и философията на мира“**

Представената за становище дисертация е структурирана в увод, пет глави, заключение, основни приноси и библиография, които са развити на 154 страници. Библиографията включва 149 заглавия на книги основно на английски език, което е разбираемо, тъй като авторът се обучава по съответна програма.

Искам да започна с това, че избраната тема освен с актуалността си, привлича и с широките си възможности за различни тълкувания. Понятия като „геноцид”, „модерност”, „човешка природа”, „насилие” и т.н. са били и продължават да бъдат обект на засилен интерес от социалното и хуманитарно знание, в което може да разпознаем различни парадигми на тяхната интерпретация. Нещо повече – чрез тези понятия често се интерпретира и обяснява голяма част от човешката история. Дан Коржеску успява в тази сложна система от понятия, идеи, тълкувания да открие напълно дисертабилни тези, за които самостоятелно да изложи своите аргументи. Казано с други думи пред нас е една напълно дисертабилна тема, обект на изследователското внимание, която авторът изследва с един бих казал хуманитаристки прочит на класическата и съвременна философия на историята.

Първата глава на изследването е посветена на проблема за държавата и нейната връзка с войната като феномен, съпътстващ човечеството от най-ранната му история. Проблемът е класически, на него са посветени редица изследвания още от времето на Хуго Гроций и неговото „За правото на войната и мира”. Вниманието на дисертанта обаче е насочено към проблема за това какво означава човешката природа. За него в историята на идеята могат да се проследят две различни интерпретации – тази на Хобс и тази на Русо. (с. 10 от Дисертацията). По нататък се правят анализи и на други, съвременни автори, които имат отношение към темата в тази глава. Макар и да не подкрепям всички заключения на автора, не мога да не подчертая дълбокото познаване на проблема и верният избор на изходните философски позиции, от които започва анализа си – разликата между човека по природа и обществения човек, гражданина. Ако, като природни същества хората са равни, както твърди Русо, то всяка обществена и морална норма, която твърди обратното е компрометирана. И обратно, за появата на изкуственото (според Хобс) гражданско общество е необходима не силата на природната склонност на човека, а необходимостта от гарантиране на личния интерес на индивида. Разсъжденията си Дан Коржеску продължава като се основава на съвременни интерпретации на посочените парадигми - тези на П. Сингър и С. Пинкър. (с.24 , 27 и след. от Дисертацията), като включва и други автори.

Втора глава на изследването се занимава със същината на дисертационната теза – какво представлява геноцида в исторически и съдържателен аспект. Това понятие е ключово за философията на историята, тъй като с него са свързани разнообразни

трагични исторически събития не само в миналото, но и действия в съвременността, на които ние сме свидетели. Геноцидът като термин се използва в най- различни конотации, които често са противоречиви. Дисертантът издига собствена теза, според която съвременният геноцид има своите корени в колониалните конфликти. (с.34 от Дисертацията). Дан Коржеску демонстрира висока ерудиция, като разглежда и разсъждава върху съчиненията на тази тема на Еме Сезер, Сузан Зантоп, Хана Арент и т.н. Този метод е напълно в духа на първа глава и свидетелства за кохерентност и последователност на изложението в дисертацията. Така например Хана Арент твърди, че тоталитаризмът и неговата идеология се основават на „надчовешки” закони на природата или историята и от тази гледна точка реализацията на тези закони означава осъществяването на един „природен принцип” на превъходство на една раса над друга. По този начин се стига до масовизиране на терора, като отличителната му характеристика става неговата безразборност, при което разликата „виновен”- „невинен” губи своето морално и юридическо значение. Насилието става масово и парадоксално, то преминава в геноцид. От тази позиция подкрепям изведените връзки от дисертанта на геноцида с расизма, нацизма, класическия колониализъм, ксенофобията (с. 38-40 от Дисертацията). Този интерес на дисертанта е важен и от етическа гледна точка, защото става въпрос за моралната легитимация на съвременни държави, които все още не са се отказали от идеята за войната и насилието като средство за достигане на политически и икономически цели.

Третата глава на дисертационния труд разглежда важни за тезите на автора отншения между Просвещението като културно- исторически процес и следствията от него в интелектуалната история на Европа. Тук се появява и понятието „модерност”, чрез което Дан Коржеску разглежда геноцида като феномен в нови условия, непознати в досегашното историческо развитие. Авторът демонстрира широка ерудиция и оригинална трактовка на тези на Шпенглер, Ницше, Русо, Хегел, Маркс. (с. 60 – 68 от Дисертацията). Бих обобщил разсъжденията на Коржеску така – социално модерността е свързана с нов тип социална диференциация и организация, в която се появяват нови категории като раса, етнос, основан на тях конфликт (борба), доминация на културни модели, ново разделение на труда, нова социална стратификация, породена от бюрокрацията. Централни за главата са и критичните разсъждения, които авторът посвещава на Франкфуртската школа (с. 69 и след. от Дисертацията). Въпросите, които се разглеждат са многозначни и едва ли за тях има еднократно решение. Критиката на модерността и връзката и с Холокоста, извършена от Адорно и Хоркхаймер, както и обвързването от страна на Бауман на нацистките жестокости с с модернистките метанаративи (прогрес, раса, националност), централизиран политически контрол, социално инженерство, технологии за масово унищожаване (Vernichtungslager, лагери за унищожение, но и ядрено оръжие), бюрократична ефикасност и т.н. намират своите контрааргументи от страна на дисертанта. За него проблемът се състои в това, че нацистката идеология е „крайно анти – рационална” (с.76 от Дисертацията) , за което той смята, че не е разбрано докрай от авторите на Франкфуртската школа и техните последователи. Както вече отбелязах, проблемите и теориите, върху които разсъждава Дан Коржеску имат различни интерпретации. В литературата са ми известни две групи

обяснения на нацисткия проект на Холокоста. Едната, технократична или рационалистично - бюрократична, го нарича „индустриално убийство” като сравнява газовите камери със смъртоносно ефективно фабрично производство, своеобразна зловеща „индустрия на смъртта”. Втората вижда в тази огромна трагедия резултат от една странно ирационална, но обяснима исторически идеология на страх пред световна еврейска/болшевишка конспирация за покоряване на света. Бих посочил, че например в международното право терминът „геноцид” е въведен през 1944 г. от Рафал Лемкин, за да обозначи систематичното изстребване на евреите от нацистите и техните съюзници. От друга страна самият Лемкин, пише за разрушаването на Картаген, походите на Тевтонските рицари, погромите над албигойците и т.н. като за „класически примери за геноцид”. По нататък дисертантът отбелязва, че „Англия и Франция все още се придържат и вярват в политическия либерализъм”, което според него предотвратява развитие като в Германия. (с. 83 от Дисертацията). Но именно либерален мислител като Де Токвил одобрява френското завоевание на Алжир, което както знаем продължава над 100 години и завършва с война, която, както и целия период на френско владичество, съдържа епизоди, които могат да се определят като „геноцидни”. А и самият Джон Лок, един от вдъхновителите на политическия либерализъм, защитава британската колонизация в Северна Америка, като дори според някой автори (напр. проф. Андрю Фицморис) това е една от основните цели на написването на „Два(та) трактата”. Според мен обаче, дисертантът е показал и защитил последователно своя научна позиция, като е избегнал успешно замяната на научни аргументи с политически или идеологически. От тази гледна точка за мен Дан Коржеску демонстрира една научна последователност на своите разсъждения, според които в основата на геноцида лежат чувствата на омраза, жестокост и дълбока неприязън и от тази гледна точка последният не е феномен, свързан единствено с рационализма на модерността.

Четвъртата глава на дисертацията носи силен философски заряд. Авторът показва една задълбочена и бих казал евристична трактовка на хегеловата философия на историята. отнесена към събитията от 20 –ти век (която той самият определя като „провокативна”. (с. 116). Бих отличил като приносно усилието на автора да използва хегеловия философско- исторически метод за интерпретация на събитията от 20 ти век в контекста на проблемното поле на дисертацията – расистки убеждения и практики, водещи до екстремни последици като геноцида. (с. 101 от Дисертацията). Анализът е насочен и към специфичния етос, който може да се определи като „култура на честта” (с. 106 от Дисертацията) и който в духа на хегеловата диалектика разкрива необходимостта от нови, адекватни на новите исторически условия морални принципи. Тук авторът показва дълбочината на своите познания като в една по – широка рамка, включваща и литературни проиведения, разсъждава върху хегеловата идея за диалектиката. (с. 107 и след.). Оправдавам и оценявам високо такъв подход, тъй като нито едно разсъждение за феномена на геноцид не може да бъде направено отделно от това за културата. Унищожаването на човешки същества винаги означава и унищожаване на културата, която те носят – език, религия, морал, институции и т.н. Този аспект на темата е свързан с проблема за бъдещето – взаимоотношенията между отживялото своето време и раждането на новото във философско – исторически

смисъл. Без да споделям изцяло изразения оптимизъм на автора, ще подчертая че съм единомислен с него в позицията, че нашата култура е култура и морал на демократичното равенство. Не само като идеал и съвършенство, а като очакване и бъдеще.

Петата и последна глава на дисертацията отново ни среща с оригинално-философския подход на дисертанта. Този път основа на анализа е идеята за вечния мир в класическия философско – исторически трактат на Кант. Една от идеите на Кант е, че в епохата на Просвещението човек чрез разума най – накрая се превръща в основен субект на собствената си история и това се отразява върху политическите отношения в света. В тази част разсъжденията на автора се насочват и към моралните измерения на човешкото присъствие в света – дали човек е по природа социален или не, има ли нужда от общуване или е индивидуалист, загрижен за собствения си интерес и т.н. Подкрепям идеята на Дан Коржеску, че „човек е обречен на социалност / общуване”. (с. 117 от Дисертацията). Бих допълнил обаче, че тази потребност е социална потребност и формите и начините, чрез които тя се осъществява търпят развитие в зависимост от динамиката на обществените отношения. Именно успешният опит да покаже историчността на своя подход определям като едно от най- големите достижения на Дан Коржеску. Независимо дали ще се съгласим с периодизациите, които ни предлага автора или с анализа им, трябва да отбележим широката социална и историческа панорама, на чийто фон той търси последователното в исторически план влияние на различни фактори върху политическия и социален свят. В това отношение изводът, че може като исторически урок да приемем, че „асоциалността убива” (с. 121 от Дисертацията) звучи убедително и аргументирано. Остава да се надяваме, че този извод няма да остане само на хартия, а ще бъде приет и за мотив на поведение, както от съвременниците ни, така и от онези, които „правят историята” – политици, висши военни, религиозни лидери, влиятелни учени и практики. В това е може би и един от основните приноси моменти в разработката като систематично изследване, включващо и теоретични, но и практически аспекти.

В Заключението Дан Коржеску отново премисля всички свои изложени тези. За него геноцидът отново е „един древен инстинкт и начин на действие”, които се запазват до 20 –ти век. (с. 131 от Дисертацията) . Основния замисъл на автора е за пореден път да покаже как човечеството би могло да се спаси от съпътстващата го „култура на геноцид”.(с. 135 от Дисертацията). От тази гледна точка Дан Коржеску потвърждава ангажирането си с един хегелиански философско – исторически прочит на съвремието ни, в който той се опитва да обоснове как съществуването и прилагането на геноцида става трудно и дори напълно невъзможно. (с. 138 от Дисертацията)

В заключение – пред нас е изследване, което аргументирано посочва, че исторически явления като геноцида, колониализма, насилието и т.н. са политически, икономически и културно релевантни към нашата съвременност. Във философско – исторически план най- силно впечатление прави тезата за причините за съвременния геноцид като отхвърлянето на либерално – политическата революция на американските просветители и мислители, между които авторът е посочил, Томас Пейн, в чието

творчество, особено в „Правата на човека“, може да прочетем едни от най – смелите идеи на либерализма. Тази теза на дисертанта със сигурност ще намери опоненти, но тя е изложена последователно и защитена концептуално в цялата дисертация, а от нея следват и практически насоки в един хуманитарен смисъл, доколкото става въпрос за морални категории като свобода, уважение, достойнство, равенство. Именно поради това намирам за логически напълно уместно извеждането в проблемното поле на изследването на понятието „философия на мира“. Също така със своята разработка Дан Коржеску въвежда обстойно в българското философско и политическо знание по тази актуална тема една различна гледна точка, която със сигурност ще допринесе за неговото обогатяване. Геноцидът, тази изключително деликатна тема в историята на политическата теория, социалното знание, антропологията, получава своето обяснение и разкриване чрез едно оригинално тълкуване на философия на историята в либерален дух и в един сравнителен план с колониализма, империализма, национализма и т.н. Това научно усилие изисква не само обширни и бих казал изчерпателни познания, но и умения в аналитичен план, каквито Дан Коржеску убедително демонстрира. Бих казал че основният извод на автора се състои в това, че съвременният геноцид е не толкова нравствен порок на отделни политици или други социални практики, колкото социален недостатък, породен от негативни, изостанали от времето си социални устройства, вдъхновени от остарели, не съответстващи на времето идеологии и отразяващи се и на човешкото съзнание и поведение.

Настоящият текст притежава всички научни качества като отговаря на критериите за научно изследване, необходимо за присъждане на научна и образователна степен „доктор“. Предвид всичко това, **убедено предлагам на почитаемото Научно жури да присъди** на Дан Коржеску образователната и научна степен „доктор“.

30. 08. 2016 г.

Доц. д-р Николай Михайлов